

УДК 159.922

ТИТОВ Іван Геннадійович

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СВІТОГЛЯДУ В СТРУКТУРІ СВІДОМОСТІ

У статті розглядається роль та місце світогляду в структурі індивідуальної свідомості. Вказується на те, що феноменологія світогляду може бути зрозуміла в контексті онто-гносеологічного, рефлексивного та аксіологічного її вимірів. Розкрито особливості взаємозв'язку світоглядних генералізацій з процесами побудови образу світу, рефлексивними циклами самосвідомості суб'єкта, його вчинковими формами вільного та відповідального самоздійснення.

Ключові слова: *світогляд, свідомість, онто-гносеологічний, рефлексивний, аксіологічний виміри свідомості, образ світу, світорозуміння, рефлексія, внутрішній діалог, самосвідомість, світоставлення, цінності, переконання, вчинок.*

Постановка проблеми. Можна припустити, що сучасні цивілізаційні зрушення не лише зумовлюють особливу гостроту екзистенційних переживань людини, але й значною мірою активізують науковий пошук фундаментальних засад її життєдіяльності. Однією з таких істотних підвалин духовно-практичного буття людини, проблематика якої останнім часом усе інтенсивніше досліджується цілим комплексом гуманітарних наук, у тому числі й психологією, є *світогляд*. Інтерес до світоглядної проблематики зумовлений передусім евристичною цінністю цієї категорії, від концептуального осмислення якої очікується вирішення багатьох ключових проблем психології, таких, зокрема, як функціонування внутрішнього світу людини, її життєве самовизначення, ціннісно-нормативна регуляція поведінки та багатьох інших.

Проте, незважаючи на багатовікову, насамперед філософську, традицію вивчення світогляду його предмет й досі залишається розкритим лише у найзагальнішому аспекті, без належного висвітлення його *феноменології*, форм його існування в індивідуальній свідомості. З огляду на це, актуальність пропонованої роботи не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід відображення стану вказаної проблеми та побудови деяких варіантів її вирішення у вітчизняній та зарубіжній філософсько-психологічній літературі вказує на необхідність подолання абстрактно-гносеологічного підходу до феномену світогляду, в межах якого він здебільшого пов'язується із систематизованим відображенням дійсності [23, с.95], з інтегративною цілісністю «економічних, політичних, правових, моральних, естетичних, релігійних, філософських, наукових поглядів людини на оточуючу дійсність, на світ в цілому в його природному, соціальному та духовно-інтелектуальному вимірах» [12, с.10] та ін. Основний шлях такого подолання вбачаємо в розширенні ракурсу аналізу – розгляді світогляду в аспекті феноменологічної реальності, як складової свідомості, що, в свою чергу, вимагає вирішення таких **завдань**: 1) експлікувати важливі з точки зору обговорюваної тут теми загальнотеоретичні уявлення про індивідуальну свідомість; 2) схарактеризувати роль та місце світогляду в структурі індивідуальної свідомості.

Виклад основних результатів дослідження. Свідомість як визначальний атрибут діяльнісно-перетворювального способу життя людини та її пізнавального ставлення до світу має *онтологічний* статус – вона об'єктивно існує у бутті (С.Л. Рубінштейн), утворює разом із ним єдиний континуум (М.К. Мамардашвілі), входить в якості визначального елементу до складу об'єктивної реальності (В.І. Слободчиков, Є.І. Ісаєв). Активна причетність, «укоріненість» свідомості у бутті визначається функціональною взаємодією її основних складників: біодинамічної тканини дії та чуттєвої тканини образу, значення та смислу, що зумовлює взаємний перехід одне

в одне зовнішніх і внутрішніх форм, суб'єктивізацію об'єктивного й об'єктивізацію суб'єктивного [7]. Так, в актах взаємодії біодинамічної та чуттєвої тканини відбувається трансформація здійснюваної людиною дії у симультанний образ із наступним розгортанням просторового образу в часовий малюнок руху [8], внаслідок чого чуттєва тканина «набуває властивостей тілесності, динаміки, предметності, а біодинамічна – чуттєвості» [9, с.88]. У площині взаємозв'язків чуттєвої та біодинамічної тканини зі значеннями й особистісними смислами відбувається перманентне означення чуттєвих образів, їхнє більш-менш пристрасне переживання [15], «насичення» значень і особистісних смислів чуттєвістю [24], наповнення внутрішньої картини дій операційними і предметними значеннями, смисловими утвореннями [8]. Насамкінець, у протилежно спрямованих процесах осмислення значень та означення смислів досягається розуміння [8] – «специфічне ставлення до дійсності, в якому люди виступають в якості буття, що тлумачить себе, як розуміюче себе буття» [11, с.67].

Інтегральним продуктом указаних процесуальних взаємоперетворень складників свідомості виступає *образ світу*, «що сприймається нами як світ» [18, с.143], в якому ми живемо і діємо [16]. Ця структурна підсистема свідомості містить ієрархічну сукупність сконструйованих репрезентацій (суб'єктивних моделей) реальності, що опосередковують взаємовідносини між ним і світом «чистої» об'єктивності («амодальним світом»), визначаючи типові шляхи переживання, розуміння та пояснення дійсності і, як наслідок, – дієве ставлення до неї.

Репрезентації мають різний ступінь узагальненості, що зумовлює їхню віднесеність до різних рівнів образу світу: більш загальні репрезентації утворюють глибинні (ядерні) структури образу світу – уявлення світу; менш узагальнені – представлені, як правило, в поверхневих структурах образу світу – модально оформлених уявленнях про світ (картині світу) [2].

У цьому контексті світоглядні утворення як «крайня, абсолютна межа узагальнення» [22, с.74] конституують вищі

рівні образу світу [30], виступаючи його ядерним компонентом [17], [32]. Представлені на базисному рівні образу світу генералізовані уявлення про закономірності та характеристики світу істотно впливають на механізми обробки поточної сенсорної інформації та процеси побудови модально оформленої картини світу. Так, зокрема, вказується на те, що глибинні структури базисного рівня образу світу виступають джерелом генерування перцептивних гіпотез та антиципацій стосовно динамічних станів реальності [33, с.89], а також реалізують апперцептивну функцію в процесі відбору та інтерпретації сенсорної інформації [31]. Разом із цим, в образі світу відбуваються й зворотно спрямовані процеси: предметно-чуттєві образи набувають різноманітних смислових значень та змістовно узагальнюються [6], що уможливує їхню інтеграцію до глибинних структур образу світу. В обох випадках яскраво виявляється *гносеологічна функція світогляду*, що реалізується у пізнавальному ставленні людини до світу та формуванні гранично загальних натуралістичних і гуманітарних знань про нього, знань, котрі здатні виступати «у вигляді розуміння світу – *світорозуміння*» [22, с.173].

Особливою формою та одним з основних механізмів самоздійснення свідомості в онто-гносеологічному аспекті є її зверненість на саму себе та власну активність, тобто *рефлексія*. Під рефлексією, у найзагальнішому сенсі, розуміють, по-перше, здатність людини довільно маніпулювати в розумовому плані ідеальними змістами, що ґрунтується на переживанні дистанції між своєю свідомістю та її інтенційним об'єктом, а по-друге – спрямованість цього процесу на самого себе як на об'єкт усвідомлення [19, с.43]. При цьому підкреслюється, що рефлексія, перебуваючи на найвищому, системному, рівні ієрархічної структури психічних процесів [14], може «фокусуватись» на різних змістах свідомості² – елементах образу світу або механізмах його побудови, «осмислювальній» підсистемі свідомості або внутрішньому світі [18, с.145],

---

² Несвідоме в такому розумінні є арефлексивною частиною свідомості [28].

забезпечувати інструментальне ставлення суб'єкта до них³ та здійснювати на цій основі *регуляційні акти* – «кількісно-якісне змінення обмеженості для певного функціонування психологічної системи» [34, с.121].

Вказується також і на те, що рефлексія є не лише центральним феноменом самоорганізації та регуляції внутрішньої активності людини, який має інтрапсихічний, пов'язаний із ситуативним, ретроспективним або перспективним аналізом суб'єктом власної діяльності, характер, а й базовим механізмом регуляції його взаємодій у світі. «Рефлексія, – зазначають з цього приводу В.І. Слободчиков та Є.І. Ісаєв, – виступає як розрив, як вихід людини із повної захопленості безпосереднім... процесом життя задля вироблення відповідного ставлення до нього» [28, с.183]. Визначальну роль тут відіграє унікальна антропологічна здібність дивитись на себе зі сторони, самодистанціюватись (В. Франкл), розототожнювати себе і потік власного життя, сприймаючи одночасно й полюс суб'єкта, й полюс об'єкта. Таку здібність Д.О. Леонт'єв пов'язує зі сформованістю в людини так званої *системної рефлексії*, котра виступає передумовою переходу при вирішенні життєвих, екзистенційних проблем від режиму детермінованості до режиму самодетермінації та породжує на цій основі дієво-перетворювальне, авторське ставлення до свого внутрішнього світу, власної поведінки, соціокультурного оточення, способу життя в цілому [20].

Необхідним моментом рефлексивного виходу за межі фіксованих механізмів життєдіяльності, стереотипізованої поведінки та інших звичних автоматизмів «*є самосвідомість, або усвідомлення самоті*» [28, с.192], котра залежно від цілей

---

³ Це означає постановку цих змістів у: 1) когнітивний контекст (сенсорні еталони, орієнтувальні основи дій тощо), внаслідок чого відбувається їхня категоризація; 2) контекст настанов-ставлень (цінностей, ідеалів, інтересів, мотивів, смислів тощо), внаслідок чого відбувається означення та осмислення змістів психіки, виявляється її пристрасність.

та завдань, що постають перед людиною, «може набувати різних форм та проявляться як самопізнання, як самооцінка, як самоконтроль, як самоприйняття» [28, с.192]. Пізнання людиною своїх фізичних, душевних, духовних можливостей і якостей, свого місця серед інших людей, реалізація оцінкового ставлення до себе та вироблення на основі цього цілісного, диференційованого, стійкого образу *Я* необхідно передбачає розгортання *внутрішнього діалогу*, в ході якого суб'єкт інтегрує декілька точок зору та смислових позицій стосовно власних дій і переживань до структури свого *Я* [5], [25]. Більше того, «людина у внутрішньому діалозі виявляється здатною вийти за межі аутокомунікації як такої та увійти в царину загальнолюдських життєвих смислів – як “в своє-інше”» [29, с.22], реалізуючи при цьому рефлексивне самопроекування і самоздійснення через екзистенційне звернення до існуючих у культурі ідеалів і цінностей.

У цьому контексті розкриття зв'язку рефлексії зі світоглядом передбачає розгляд останнього як особливої форми рефлексивного осмислення суб'єктом предметних змістів своєї свідомості та як функції його самосвідомості в цілому.

Як форма змістової спрямованості рефлексивних процесів світогляд виявляється у певному *світостваленні*, що ґрунтується на рефлексивному задіянні, вплітанні уявлень людини про себе (її *Я*) в актуалізацію образу світу [24] та «забарвленні» його емоційними тональностями іронічного, трагічного, комічного, драматичного, гумористичного тощо (світоглядними почуттями, за С.Л. Рубінштейном [26, с.367-371]).

Як органічний прояв самосвідомості світогляд має «поєднувати та узгоджувати внутрішній світ суб'єкта, його *Я* із зовнішнім життєвим світом, урівноважувати та гармонізувати суб'єктивні інтереси та об'єктивні обставини, свободу та необхідність, особисте та суспільне, людське та природне тощо. Це означає, що світогляд у функції самосвідомості має забезпечувати духовне та практичне самовизначення свого суб'єкта в тому реальному світі, котрий утворює сферу його

життя. Отже, світогляд є цілком інтенційним, тобто пронизаний спрямованою активністю свого суб'єкта на подолання у зовнішньому світі та самому собі всього того, що перешкоджає ствердженню людини в житті таким, яким вона себе і життя розуміє та знає в їхньому вищому прояві та призначенні» [22, с. 22-23].

Отже, можна говорити про *рефлексивну функцію світогляду*, котра дозволяє суб'єктові, виходячи із загального розуміння сутності людини та сенсу людського буття, оцінювати свій внутрішній світ і власне місце у світі, виробляти та реалізовувати дієве ставлення до нього.

Повертаючись до розгляду загальнотеоретичних уявлень про свідомість, слід, насамкінець, вказати на точку зору, згідно якої реальною сферою існування індивідуальної свідомості людини вбачається інтерсуб'єктивність, символічні, мовні, культурні відносини, сукупна діяльність, діалогічне спілкування (Г.О. Балл, М. Бубер, М.М. Бахтін, Л.С. Виготський, Г.В. Дьяконов, В.П. Зінченко, З.С. Карпенко, В.Ф. Петренко, С.Л. Рубінштейн). «Звичайно, свідомість, – зазначає з цього приводу В.П. Зінченко, – це властивість індивіда, але не меншою мірою вона є властивість і характеристика між- та над-індивідуальних або трансперсональних відносин. Інтеріоризацію свідомості, проростання її в індивіді завжди супроводжує виникнення й розвиток опозиції: *Я – інше Я*» [7, с.21]. Саме в діалогічному просторі *Я – Ти* від початку виникає, виявляється й надалі еволюціонує система ставлень людини – до інших, до неї збоку інших та до самої себе – тобто тих складових індивідуальної свідомості [1, с.59], котрі конституують її *духовний шар*. Робота цього шару свідомості, будучи пов'язаною, з одного боку, з інтродекцією суспільного досвіду, а з іншого – з різними формами трансцендування *Я* (самоідентифікацією, самореалізацією, опрідметненням власного *Я* тощо) [8], забезпечує відкриття та ствердження людиною для себе багаточисленних модифікацій фундаментальних, насамперед *ціннісних*, основ буття [4], [13], [27]. Це відбувається шляхом «екзистенційного

розмірковування» індивіда над загальними засадами людського життя та власним ціннісним досвідом [10], переструктурування та ієрархізації своїх ціннісних уявлень (ціннісних орієнтацій, ціннісних стереотипів, ціннісних ідеалів [21]), їхнього рефлексивного співвіднесення зі сферою кінцевих цілей та граничних смислів, внаслідок чого утворюється «той полюс абсолютного, загальнолюдського, відносно якого особистість відлічує свою поведінку та склад думок як повинність, обов'язок, справедливість, правоту тощо» [22, с.77]. Але для того, аби осмислені в координатах субстанціальних основ світопорядку ціннісні конструкти свідомості набули дієвості, стали надситуативними та універсальними регуляторами буття людини у світі, вони мають бути залучені до загального циклу її самосвідомості, трансформуватись у реальні духовні опори її власного Я, стати категоричними імперативами у сфері практичної діяльності та почати функціонувати у власне світоглядній якості – як *переконання*. Будучи за своєю сутністю існуючими на рівні духовного шару свідомості більш-менш стійкими інцентивними цільовими моделями [3] належного, вони, з одного боку, неминуче взаємодіють з іншими компонентами свідомості, а з іншого – забезпечують «замикання» її смисложиттєвих домінант та інтенцій на ті мотиваційні структури особистості, котрі визначають цілеспрямовану реалізацію людиною актів перетворення умов власного існування. У першому випадку світоглядні переконання ціннісно «навантажують» категоріальні структури образу світу та переводять «знання з абстрактного змісту свідомості до складу духовного світу особистості» [22, с.13], ставлячи їх «у зв'язок та залежність від людської сутності» [22, с.70] та надаючи їм характеру всезагальних орієнтирів свідомості, своєрідних безперечних життєвих настанов, які починають функціонувати «як суб'єктивні гарантії правильності та ефективності діяльності особистості» [22, с.86]. У другому випадку, світоглядні переконання, виступаючи як смислозначущі одиниці спрямованості особистості, виявляються у найрізноманітніших формах її *принципової поведінки* –

послідовності здійснюваних відповідно до універсальних уявлень про світ і ціннісного ставлення до нього *вільних та відповідальних, передусім із моральної точки зору, дій-вчинків*. З огляду на це, можна говорити про *аксіологічну функцію* світоглядних узагальнень, котра пов'язана зі смисложиттєвим самовизначенням людини у ціннісних координатах культури та співвіднесенням на цій основі себе та своїх дій і вчинків із абсолютним взірцем – суб'єктивними уявленнями про своє ідеальне Я, про ідеальну людину, про ідеальний світ.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підбиваючи підсумки, слід наголосити, що навіть той побіжний аналіз, яким ми вимушені були тут обмежитись, дозволяє достатньо конкретно схарактеризувати роль та місце світогляду в структурі індивідуальної свідомості. По-перше, будучи інтегрованими до глибинних (ядерних) структур образу світу, світоглядні генералізації істотно впливають на процеси актуалгенезу модально оформленої картини світу та забезпечують формування універсальних уявлень про світ – світорозуміння. По-друге, світогляд залучається до рефлексивних циклів самосвідомості суб'єкта як певна інтенція, спрямованість його активності на співвіднесення та узгодження своєї людської сутності зі смисловою будовою реального світу, на вироблення та реалізацію відповідного світоставлення. Крім цього світоглядні структури самі по собі можуть виступати об'єктом рефлексивного опрацювання та зазнавати внаслідок цього найрізноманітніших змістових змін і трансформацій. По-третє, існуючи на рівні духовного шару свідомості як результат ціннісно-орієнтаційної, в термінології І.С. Кона, діяльності, світоглядні переконання визначають вчинкові форми вільного та відповідального самоздійснення людини як особистості. Саме у переході з площини аналізу феноменологічної представленості світоглядних змістів до розгляду їхнього функціонування в структурі особистості ми й вбачаємо *перспективи подальших розвідок*.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Психология и сознание личности (Проблемы методологии, теории и исследования реальной личности) : Избранные психологические труды / К.А. Абульханова-Славская. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 1999. – 224 с.
2. Баксанский О.Е. Образ мира : когнитивный подход / О.Е. Баксанский, Е.Н. Кучер. – М. : Альтекс, 2000. – 107 с.
3. Балл Г.А. «Мотив» : уточнение понятия / Г.А. Балл // Психологический журнал. – 2004. – Т.25. – №4. – С.56-65.
4. Василюк Ф.Е. Психология переживаний. Анализ преодоления критических ситуаций / Ф.Е. Василюк. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 199 с.
5. Визгина А.В. Эмпирическое изучение спонтанных внутренних диалогов / А.В. Визгина // Вопросы психологии. – 2007. – №1. – С.101-110.
6. Давыдов В.В. Предметная деятельность и онтогенез познания / В.В. Давыдов, В.П. Зинченко // Вопросы психологии. – 1998. – №5. – С.11-29.
7. Зинченко В.П. Миры сознания и структура сознания / В.П. Зинченко // Вопросы психологии. – 1991. – №2. – С.15-36.
8. Зинченко В.П. Сознание и творческий акт / В.П. Зинченко. – М. : Языки славянских культур, 2010. – 592 с.
9. Зинченко В.П. Ценности в структуре сознания / В.П. Зинченко // Вопросы философии. – 2011. – №8. – С.85-97.
10. Знаков В.В. От исследований понимания субъектом мира к психологическому анализу понимающего себя бытия / В.В. Знаков // Психологический журнал. – 2007. – Т.28. – №6 – С.101-110.
11. Знаков В.В. Самосознание, самопонимание и понимающее себя бытие / Виктор Владимирович Знаков // Методология и история психологии. – 2007. – Т.2. – Вып. 3. – С.65-74.
12. Ільїн В.В. Людина і світ : Навчальний посібник / В.В. Ільїн, Ю.І. Кулагін. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 302 с.
13. Карпенко З.С. Аксиологічна психологія особистості / З.С. Карпенко. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – 512 с.
14. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А.В. Карпов. – М. : Изд-во ИП РАН, 2004. – 424 с.
15. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев // Избранные психологические произведения : В 2-х томах ; под ред. В.В. Давыдова, В.П. Зинченко, А.А. Леонтьева, А.В. Петровского. – М. : Педагогика, 1983. – Т.2. – С. 94-231.

16. Леонтьев А.Н. Образ мира как мера человека. Восприятие и мировосприятие – условие его существования и развития / А.Н. Леонтьев // Мир психологии. – 2003. – №4. – С.10-18.

17. Леонтьев Д.А. Мировоззрение / Д.А. Леонтьев // Человек : философско-энциклопедический словарь ; Под ред. И.Т. Фролова. – М. : Наука, 2000. – С.193-194.

18. Леонтьев Д.А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М. : Смысл, 2007. – 511 с.

19. Леонтьев Д.А. Рефлексия как предпосылка самодетерминации / Д.А. Леонтьев // Психология человека в современном мире. Материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С.Л. Рубинштейна, 15–16 октября 2009 г. ; Ответственные редакторы : А.Л. Журавлев, И.А. Джидарьян, В.А. Барабанщиков и др. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. – Том 2. – С. 40-49.

20. Леонтьев Д.А. Феномен рефлексии в контексте проблемы саморегуляции [Электронный ресурс] / Д.А. Леонтьев, А.Ж. Аверина // Психологические исследования : электрон. науч. журн. – 2011. – N 2(16). Режим доступа: <http://psystudy.ru>

21. Леонтьев Д.А. Ценностные представления в индивидуальном и групповом сознании : виды, детерминанты и изменения во времени / Д.А. Леонтьев // Психологическое обозрение. – 1998. – №1. – С.50-56.

22. Мировоззренческая культура личности : философские проблемы формирования. – К. : Наукова думка, 1986. – 294 с.

23. Овчинников В.С. Мировоззрение как явление духовной жизни общества / В.С. Овчинников. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1978. – 99 с.

24. Петренко В.Ф. Основы психосемантики / В.Ф. Петренко. – СПб. : Питер, 2005. – 480 с.

25. Россохин А.В. Внутренний диалог и его связь с рефлексией / А.В. Россохин, В.Л. Измагурова // Вопросы психологии. – 2008. – №4. – С.13–23.

26. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.

27. Серый А.В. Ценностно-смысловая сфера личности : Учебное пособие / Серый А.В., Яницкий М.С. – Кемерово : Кемеровский государственный университет, 1999 – 92 с.

28. Слободчиков В.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности.

Учебное пособие для вузов / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 384 с.

29. Слободчиков В.И. Психологические проблемы становления внутреннего мира человека / В.И. Слободчиков // Вопросы психологии. – 1986. – №6. – С.14-22.

30. Смирнов С.Д. Мир образов и образ мира / С.Д. Смирнов // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1981. – №2. – С.15-29.

31. Столин В.В. Психологическое строение образа мира и проблемы нового мышления / В.В. Столин, А.П. Наминач // Вопросы психологии. – 1988. – №4. – С.34-46.

32. Тітов І.Г. Психологічні аспекти світогляду особистості / І.Г. Тітов // Практична психологія та соціальна робота. – 2011. – №11. – С.2-5.

33. Федоркина А.П. Формирование образа мира в контексте развития современных информационных процессов / А.П. Федоркина // Мир психологии. – 2009. – №4. – С.86-99.

34. Шаров А.С. О-граниченный человек: значимость, активность, рефлексия : Монография / Анатолий Сергеевич Шаров. – Омск : Изд-во ОмГПУ, 2000. – 358 с.

И.Г. Титов

МЕСТО И РОЛЬ МИРОВОЗЗРЕНИЯ В СТРУКТУРЕ СОЗНАНИЯ

В статье рассматривается роль и место мировоззрения в структуре индивидуального сознания. Указывается на то, что феноменология мировоззрения может быть понята в контексте онто-гносеологического, рефлексивного и аксиологического измерений сознания. Раскрыты особенности взаимосвязи мировоззренческих генерализаций с процессами построения образа мира, рефлексивными циклами самосознания субъекта, его свободного и ответственного самоосуществления в форме поступков.

Ключевые слова: мировоззрение, сознание, онто-гносеологическое, рефлексивное, аксиологический измерения сознания, образ мира, миропонимание, рефлексия, внутренний диалог, самосознание, мироотношение, ценности, убеждение, поступок.

I. Titov

PLACE AND ROLE OF WORLDVIEW IN CONSCIOUSNESS

Article reveals role and place of worldview in the structure of individual consciousness. It has been shown that phenomenology of worldview could be understood in the context ontological, gnoseological, reflexive, and axiological dimensions of consciousness. Being integrated to nuclear structures of the world image worldview generalizations substantively influence on the processes of actualgenesis of modal world picture and provide the forming of universal knowledge about the world (world comprehension). In addition, worldview involves into reflexive cycles of self-consciousness as an intention of man's activity to correspond his/her human essence with the sense of real world, to elaborate and display of appropriate world attitude. Besides, worldview structures could be an object of reflection and get different transformations. Functioning on the spiritual level of consciousness as the result of value-orientation activity, worldview persuasions define man's free and responsible self-realization.

Key words: *worldview, consciousness, ontological, gnoseological, reflexive, and axiological dimensions of consciousness, world image, world comprehension, reflection, inner dialog, self-consciousness, values, persuasion, act.*

Надійшла до редакції 1.06.2015 р.